

ЖАСТАРДЫҢ САЯСИ МӘДЕНИЕТІ ЖӘНЕ БІТІМГЕРШІЛІК ӘЛЕУЕТІ

Ж.Р. Абдухалық

АҢДАТПА

Бүгінгі таңда жастарды және олардың әлеуметтік-саяси белсенділігін шешуді қажет ететін өзекті проблема ретінде қарастыру үрдісі бар. Алайда бұл көбінесе келесі сұрақтардың туындауына себеп болады: егер жастар әлеуеттік қауіп немесе проблема ретінде қарастырылса, оны қалай шешу керек, және де жастарды мемлекеттің тұрақтылығы мен әлеуметтік-саяси негіздерін бұзуға қабілетті белгілі бір күш ретінде қарастырған жөн бе?

Мақаланың өзектілігі қоғамдағы оң өзгерістердің, ұлттық және халықаралық деңгейде тұрақты мемлекет дамуының негізгі құрамдас бөлігі ретіндегі жас ұрпақ саяси мәдениетінің ерекшеліктерімен, маңыздылығымен айқындалады. Сонымен қатар, саяси мәдениеттің анықтамасы, жас ұрпақтың қалыптасуы мен дамуындағы рөлі, жастардың қоғамдағы орны, саяси мәдениетті қалыптастырудың негізгі принциптері, осы бағыттағы өзге мәселелер де атап көрсетілген. Жастардың қатысуымен қоғамдағы саяси сауаттылық пен мәдениетті дамыту - мемлекет пен қоғам арасында сұхбат орнату, жастар саясаты саласындағы құқықтық тетіктерді жетілдіру қажеттілігінен туындайды деген қорытынды жасалды, және де болашақ бітімгерлер ретіндегі жастардың қызметіне ерекше назар аударылады.

Түйін сөздер: азаматтық қоғам, қақтығыстар, саяси мәдениет, күш пен әлеует, қақтығыс трансформациясы, жас ұрпақ, тұрақты мемлекет.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан

Автор-корреспондент:
Ж.Р. Абдухалық
abdukhalyzhanna@gmail.com

Мақаланың сілтемесі:
Абдухалық Ж.Р.

Жастардың саяси мәдениеті және бітімгершілік әлеуеті // Адам әлемі. – 2022. – № 4 (94). – Б. 69-77.

Политическая культура и миротворческий потенциал молодежи

Аннотация. Сегодня наблюдается тенденция рассматривать молодежь и ее социально-политическую активность как проблему, которую необходимо решить. Но зачастую вопрос заключается в следующем: как и каким способом необходимо решать, если молодежь рассматривается как потенциальная угроза или проблема, и вообще, стоит ли рассматривать молодежь как некую силу, способную нарушить основы стабильности и социально-политической деятельности государства.

Актуальность исследования обусловлена значимостью и особенностями политической культуры молодого поколения как ключевого компонента положительных перемен в обществе, развитии стабильного государства на национальном и международном уровнях. В данной работе также дается определение политической культуры, ее роль в формировании и развитии молодого поколения, а также место молодежи в обществе; названы основные принципы при формировании политической культуры; обозначены основные проблемы в данном направлении. Был сделан вывод о том, что развитие политической грамотности и культуры в обществе с участием молодежи обусловлено необходимостью налаживания диалога между государством и обществом, совершенствованием правовых механизмов в сфере молодежной политики, а также подчеркивается роль молодого поколения как будущих миротворцев.

Ключевые слова: гражданское общество, конфликты, политическая культура, сила и потенциал, трансформация конфликтов, молодое поколение, стабильное государств.

Political Culture and Peacekeeping Potential of the Youth

Abstract. Nowadays there is a tendency to view young people and their socio-political activity as a problem that needs to be solved. But often the question is: how and in what way it is necessary to solve if the youth is viewed as a potential threat or problem, and actually, is it worth considering the youth as some kind of force capable of disrupting the foundations of stability and socio-political activity of the state.

Relevance of the study is determined by the specifics and importance of the political culture of the younger generation as a key component of positive changes in society, development of a stable state at the national and international levels. This work also provides a definition of political culture, its role in the formation and development of the younger generation, as well as the place of youth in a society; also main principles of the formation of political culture are named; main problems in this direction are indicated too. This article has conclusion that development of the political literacy and culture in a society with the participation of young people is determined by the need to establish a dialogue between the state and society, via improvement of legal mechanisms in the field of youth policy, and emphasizing a role of the younger generation as future peacemakers.

Keywords: Civil Society, Conflicts, Political Culture, Strength and Potential, Transformation of Conflict, Young Generation, Stable State.

Кіріспе

Жаһандық бірігу аясында әлеуметтік-экономикалық және экологиялық мәселелермен қатар ұлтаралық қақтығыстар мен қайшылықтар туындаған жағдайда әлемдегі оқиғаларды болжау мүмкін емес. Сондықтан да елдердің заманауи қоғамға ден қойып, ұзақ мерзімді тұрақты дамуға қол жеткізуі қажет екені айқындалуда. Тұрақты даму туралы «жаһандық деңгейде ойлан, жергілікті деңгейде әрекет ет» деген ойшылдардың ұраны барған сайын өзекті бола түсуде.

Қауіпсіздік пен тұрақты дамуды қамтамасыз етудегі әлеуметтік-экономикалық, мәдени және саяси мәселелердің маңыздылығын ескере отырып, зерттеудің өзекті бағытының бірі – жас ұрпақтың саяси мәдениеті мен ерекшелігі, қоғамның интеграциялық процестеріне жастардың қосқан үлесі туралы айту бүгінде орынды деп айту артық болмас.

Интеграциялық процестердің әлеуметтік-мәдени және саяси аспектілері бірнеше факторлармен анықталады, олардың ішіндегі маңыздылары: КСРО одағының ыдырауы, саяси және экономикалық құрылымдардың қайта құрылуы, қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық және саяси сананың өзгеруі, әлеуметтік өзара іс-қимыл

аясының кеңеюі, ақпараттық және мәдени салалардың әрленуі, сондай-ақ, әлеуметтік-экономикалық, саяси мінез-құлықтың нормативтік модельдері мнe жүйесінің модификациясы және т.б.

Осы және өзге де факторлар саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени ортаның тұрақсыздығына себеп болып қана қоймай, қоғамның бейімделуге ықпал етті. Мұндай жағдайда жастардың интеграциялық бейімділігін, атап айтқанда олардың саяси құндылықтары мен қалауларын, қоғамдағы және елдегі болып жатқан өзгерістерге, оқиғаларға мінез-құлқы мен реакциясын талдау ерекше қызығушылық тудырады.

Тұрақты саяси және экономикалық дамуы жоқ, сондай-ақ жеткілікті күшті саяси идеология байқалмайтын, қоғамның барлық топтарын біріктіруге қабілетті құндылықтары тапшы болған қоғамдық ортада да жастардың дамуын байқауға болады. Мұндай жағдайда жастар аға буын тарапынан қолдау мен түсіністік таппай, көбінесе өз күші мен мүмкіндіктеріне сеніп, өз мақсаттарына жету үшін бойындағы құндылықтары мен принциптерін дамытады, қоғамдағы позициясын белсенді түрде көрсетеді. Алайда әлеуметтік-саяси өмірге қатысу тетіктерін дұрыс таңдамаған жағдайда, жастар болашақта елдің және қоғамның

ілгері дамуына теріс әсер етеуі ықтимал. Ал бұл өз кезегінде келеңсіз оқиғаларға алып келуі мүмкін.

Әдіснама

Бұл мақалада саяси мәдениеттің мәні мен мазмұнын айқындайтын зерттеушілердің еңбектеріне ерекше назар аударылды және де олардың идеялары зерттеудің теориялық негізін құрады. Сонымен қатар, мақаланы жазу барысында жүйелік және эмпирикалық талдау, институционалдық және құрылымдық-функционалдық талдаудың үйлесімі негізінде кешенді зерттеу жүргізілді.

Негізгі бөлім

Жастар және жас ұрпақтың саяси мәдениеті

Жастар санатына кім кіреді? Оларды анықтауда жалпыға бірдей танылған халықаралық стандарт жоқ. Біріккен ұлттар ұйымы - жастар 15 пен 24 жас аралығындағы адамдар деп анықтаған [1, 6 б.], ал Қазақстанда жастар – 14 пен 29 жасқа дейінгі Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылады [2].

Қоғамдағы қақтығыс жағдайларын өзгертуде және қоғам негіздерін қайта құруда серпінді топтың мүшелері ретіндегі жастар шешуші рөл атқарады. Сондықтан тұрақты қоғамның іргетасын қалау және нығайту үшін мемлекет пен жас ұрпақ арасында оң және сындарлы сұхбат қажет. Мұнда ортақ мақсат – елдің әл-ауқаты мен серпінді дамуы болып табылады. Қақтығыстар мен тұрақсыздықты болдырмаудың маңызды тәсілі жастардың болашақ көшбасшылары ретіндегі күш-қуаты мен мүмкіндіктерін пайдалану.

Әрине, жастар әлеуметтік-саяси күш ретінде үлкен әлеуетке ие және кейде жойқын мақсатқа да қызмет ете алады. Сол себепті жастардың зорлық-зомбылық идеологияларға ілеспеуі үшін олардың саяси санасы мен мәдениетін тәрбиелеу қажет.

Жастардың саяси мәдениеті – жастар мәдениетінің ерекше түрі. Саяси мәдениет жас ұрпақтың негізгі ұлттық құндылықтары мен мүдделерін

көрсететін, бағыттайтын және жүзеге асыратын, және де қоғамның өміріне қатысу дағдыларын қалыптастыратын рухани-тәжірибелік іс-әрекет пен қарым-қатынас тәсілі [3, 34 б.].

Елдегі саяси және әлеуметтік мәселелермен қатар жастардың ел болашағына деген көзқарастары туралы сөз қозғаған кезде бұл мәселе ерекше маңызға ие болады. Демократиялық қағидаттар мен бостандықтардың дамуы, қоғам құндылықтарының сақталуы немесе жойылуы, елдегі түбегейлі өзгерістер мен реформалардың іске асырылуы, мемлекеттің болашақтағы дамуы т.б. оқиғаларға дәл осы жас ұрпақ жауапты болады.

Кейбір посткоммунистік елдерде, оның ішінде Қазақстанда да билік транзиті ескі жүйенің қолдаушылары мен қалыптасып келе жатқан демократиялық тәртіпті жақтаушылары арасында белгілі бір күрес тудырды. «Бұрын заман мен қоғам қандай еді» және «қазіргі жағдай қандай» дегенді пайымдауда қоғамда әртүрлі пікірлер мен пікірталастар бар.

КСРО ыдырап, жаңа ұрпақтың коммунизмге деген көзқарасы мектеп, қоршаған орта, отбасы, фильмдер және бұқаралық ақпарат құралдары арқылы қалыптасуда. Ақпарат көздері – көбінесе пікір білдірушілердің жеке тәжірибесіне байланысты субъективті болып табылады. Ал жастардың демократияға қатысты ұстанымы жалпы сипатта болады. Және де демократия жас бұынның өз тәжірибесінен, мүмкіндіктері мен жастардың басынан өткерген қиыншылықтарынан, қоғамдағы оқиғаларды қабылдау арқылы қалыптасады. Сол себепті жас бұын мен оның табиғатын, ерекшеліктерін, әсіресе әлеуметтік-саяси санасы мен мәдениетіне жеткілікті назар аударылу қажет.

Саяси мәдениет анықтамасы мен теориялары

Әдетте «саяси мәдениет» термині саясатпен субъективті байланысты (мүдде, ақпарат, коммуникация), саяси тәртіптің әртүрлі модельдеріне деген көзқарасты (демократия, социализм) және де саясат жетістіктерін бағалауды (демократияға

қанағаттану, институттарға деген сенім) т.б. қамтиды. Саяси мәдениет мәселесіне қатысты оның шығу тегіне да назар аударған жөн.

Саяси мәдениет теориялары Г. Алмонд және С. Верба, В. Розенбаум, Д. Элазар, Р. Инглхарт және т.б. зерттеушілердің еңбектері мен көзқарастарының әсерінен қалыптасты. Алайда, саяси мәдениет идеяларының қалыптасуы Платон мен Аристотельдің еңбектерінен бастама алатыны айқын анықталады.

Ғылыми айналымға «саяси мәдениет» терминін XVIII ғасырда неміс философы И. Гердер, ал саяси ғылымға XX ғасырдың ортасында американдық саясаттанушылар Х. Фейнер мен Г. Алмонд енгізді. Алмонд саяси мәдениеттегі ұлттық компонентті ерекше көрсете отырып, саяси мәдениетті мемлекет жүйесіндегі құндылықтар, пікірлер, әдет-ғұрыптар, дәстүрлер жиынтығы ретінде қарастырды.

Саяси мәдениет қоғамдық-саяси процестердің үлгісі ретінде «Азаматтық мәдениет: бес елдегі саяси көзқарастар мен демократия» еңбегінен бастау алады. Авторлар Г. Алмонд пен С. Верба өз жұмысында халықтың немесе елдің саяси объектілерге деген көзқарасы негізіндегі бағдар модельдері ретінде ұсынған. Бағдарды үш деңгейге бөледі:

1) танымдық бағдар, яғни саяси жүйеге қатысты білім мен сенім, саяси жүйенің құрылымын, билікті ұйымдастыру тетіктерін, оның қатысушылары мен олардың рөлін түсіну;

2) эмоционалды бағдар немесе эмоционалды қатынас – саяси жүйеге және жүйенің қызмет ету сапасына қатысты сезімдер мен әсерлер; биліктегі адамдарға, саяси институттарға қатысты эмоциялар мен сезімдер;

3) бағалау бағдары немесе бағалау пайымдаулары – саяси объектілер туралы ой-пікірлер мен пайымдаулар, құндылық стандарттары мен критерийлері негізінде алынған мәлімет пен сезімнің үйлесуі [4, 6-8 бб.].

Тағы бір зерттеуші Д. Элазар саяси мәдениеттің анықтамасын: «саяси мәдениет пен субмәдениет халықтар арасындағы (этникалық, нәсілдік, лингвистикалық және діни) нақты әлеуметтік-мәдени айырмашылықтардың нәтижесі,

өркениетпен бірге пайда болып, көптеген жылдар бойы дамып келеді. Мұндай айырмашылықтарды, әдетте, біртұтас ұлттық топ ішінде, сондай-ақ әртүрлі топтар арасында жиі кездестіруге болады» [5], – деп түсіндіреді.

Элазардың пікірінше, мұндай дифференциациялану саяси мәдениеттің құрамдас бөлігі болып табылатын негізгі бағыттарды қамтиды: саяси ұйымға, азаматтық қоғамға және саяси іс-әрекетке бағытталу. Демек, әр аумақ, ел, аймақ, халық, адамдар белгілі бір институционалды дизайнмен немесе қоғамдық өмір моделімен үйлесімі арқылы анықталады. Мұның бәрі елдегі саяси режимге әсер ететіні сөзсіз. Шын мәнінде, саяси мәдениет гибриді формаларды құрай алады: моральдық, индивидуалистік және дәстүрлі саяси мәдениеттер. Халқы әртүрлі елдерден келген, мысалы, эмигранттардан тұратын елдерде саяси субмәдениеттерді бөлетін сызықтар әртүрлі эмиграция толқындарының немесе қоныс аударушылар топтарының қоныстануна байланысты болады. Сондай-ақ, Элазардың басқа да еңбектерінде ел мәдениетіндегі діни және ұлттық ерекшеліктеріндегі айырмашылықтың нәтижесі болған саяси мінез-құлық пен саяси бағдарлардың өзектілігі көрсетілген [6, 8-9 бб.].

Саяси мәдениеттің қырлары көп, ал біртектілік оның ерекшеліктерінің бірі болып табылады. Біртекті саяси мәдениеттің мысалы ретінде негізгі саяси құндылықтар, саяси жүйе, саяси қақтығыстарды шешудің құқықтық әдістері және халық көпшілігінің қазіргі саясатқа деген адалдығы туралы секілді пікірлердің біртұтастығымен сипатталатын англо-американдық саяси жүйені айтуға болады. Саяси мәдениеттің бөлшектелген түрі – тарихи даму нәтижесінде саяси топтардың айқын қарама-қайшылығы орын алған елдерде байқалады (Түркия, Франция). Әртектіліктің негізгі себептеріне қоғамның әлеуметтік полярлығы да, саяси құрылымдардың әртектілігі де жатады. Бұл себептер әртүрлі әлеуметтік топтардың түрлі қажеттіліктері мен мүдделерін қалыптастырады және олар өз кезегінде жастарға тән саяси

мәдениеттің деңгейін анықтайды. Жастар табиғатына назар аударып, оларды ілгері дамитын құбылыс ретінде қарастырсақ, олардың саяси санасы мен мінез-құлқы, көзқарасы қоршаған ортаға бейімделу арқылы үнемі бірге дамиды деген болжам әбден орынды.

Жастардың бітімгершілік мүмкіндіктері

Саяси мәдениет пен саяси сана әрқашан өзара байланыста. Қоғамда орын алатын өзгерістер жастар санасы мен мінез-құлқы, мәдениеті мен талаптарына сөзсіз ықпал етеді. Соңғы жылдарда жастардың саяси санасының да біртіндеп өзгеруі байқалады. Бірқатар зерттеулердің нәтижелері посткеңестік кеңістіктегі саяси оқиғалар мен бұрынғы одақтас республикалардағы тәуелсіздікке қол жеткізуі «демократияның белгілі бір құдіретті әлеуетіне деген сенімді» тудырғанын көрсетеді. Бұл ретте халықтың саяси сауаттылығының деңгейін арттыру барған сайын өзекті болуда деген пікір орынды болар.

Шетел әдебиеттерінде соғыс пен қақтығыс мәселелерін шешудегі жас ұрпақтың рөлі, оның мінез-құлқы, мұқтаждары ерекше атап көрсетіледі. Жастардың қақтығыстар мен зорлық-зомбылыққа қатысуы, әрекет етуі, бейбітшілік немесе соғыс жағдайын таңдау – жаһандық проблема әрі өзекті мәселе екендігі сөзсіз. Алайда, заманауи зерттеулер жеткіншек балалар мен жастардың әскери қақтығыстарға қатысуы, соғыстан кейінгі шиеленістер мен жастардың тағдыры, жанжалдан кейінгі кезеңдегі шиеленіс пен агрессия, даулы мәселелерді шешудегі жастардың бітімгер ретіндегі қызметі және т.б. нақты мәселелерді толық қамтымайды.

Сонымен қатар, кейбір зерттеушілердің пікірінше, қазіргі кездің өзінде жастарға қоғамда бейбітшілік пен тұрақтылықты орнату мақсатында оларды тәрбиелеу, аталмыш бағытта сана-сезімін ояту, ынталандыру т.б. секілді жұмыстар жүргізілмейді, тіпті тиісті көңіл бөлінбейді. Ғылыми зерттеулер әлі де жастардың қақтығыстарды шешудегі олардың жағымды рөліне

көп назар аудармайды. Батлер университетінің саясаттану профессоры Си-обан Макевой өз еңбегінде: «Ғылыми әдебиеттерде балалар да, жастар да бейбіт процестердің маңызды өзгерісі ретінде айтылмайды... Жастарды елемей дегеніміз – бітімгершілік тұрғысынан болашағымызды болжауда кері іс болып табылады, сәтсіздікке апарды. Жастар бір жағынан бейбітшілікке қауіп төндіруі мүмкін және де бейбітшілікті қамтамасыз ету үшін ресурс бола алады» [7, 29 б.] – деп атап өткен. Жастардың мүдделерін ескере отырып санасын бейбіт бағытқа тарту, рухани тәрбие беру әр мемлекет үшін маңызды болу керек.

Осылайша, жастарды жанжалдарды шешуге тартудың нақты жолдарын зерттемейінше бітімгершілік пен қақтығыстарды өзгертудегі жастардың рөлін тұжырымдамалық және теориялық тұрғыдан толық түсіну қиын болады. Мысалы, зерттеуші Я. Охана, жастар және олардың қақтығыстарды трансформациялау қабілеті бойынша ұжымдық еңбегінде былай жазған: «Ұлттық және халықаралық деңгейдегі қақтығыстардағы жастардың жұмысы белсенді түрде жүзеге асырылады және сонымен бірге, қақтығыстардың сәтті өзгеруіне ықпал етеді. Жастар мен балалардың қатысуымен түрлі әдіснамалық тәсілдерді қолдана отырып, жанжалдарды тиімді өзгерту жөніндегі бастамалардың озық тәжірибесінің мысалдары... бүкіл әлемде бар» [8, 27 б.].

Нәтижелер мен пікірталас

Бүгінгі таңда мемлекет пен жас бұынның өзара іс-қимылы, жастардың әлеуметтік және саяси процестердегі орны мен рөлі, сондай-ақ, жас азаматтардың өздерін саяси процестің белсенді және ықпалды қатысушылары ретінде қалай көретіндігі туралы сұрақтар маңызды мәселе болып табылады. Саяси көшбасшылардың бұған қаншалықты түсінгіш және сезімтал екендігіне және мемлекет жас ұрпақтың бастамаларын қолдауға дайын екендігіне ерекше назар аударылады.

Шынында да, интеграция мен жаһандану дәуірінде мемлекеттер ішкі

және сыртқы саясатқа тиісті өзгерістер енгізуде. Осы орайда, жастарға және олардың әлеуметтік және саяси процестерге белсене қатысуына, қоғамдағы және жалпы алғанда мемлекеттегі бейбітшілік пен келісімді нығайту ісіндегі рөліне үлкен назар аударылуда.

Жас ұрпақтың зорлық-зомбылық көрсететін мүмкіндіктері, жастардың тек бейбітшілік ғана емес, сонымен бірге оң әлеуметтік-саяси және мәдени өзгерістердің агенті екендігі туралы көптеген дәлелдер бар. Жас бұын өкілдері өз ортасында, жұмыс орындарында, спорт командаларында, жастар топтары мен университеттерде белсенді агенттер болып табылады. Тиісінше, жастар мемлекет өміріне әртүрлі деңгейде қатысады.

Жастар бүгінде ұлттық, өңірлік және халықаралық деңгейлерде түрлі ұйымдар мен қоғамдастықтарға тартылған, олардың көбісі бейбітшілікті сақтау және қолдау мақсатын алға қояды. Мысалы, Жас бітімгерлердің біріккен желісі (UNOY Peasebuilders) – бітімгершілік пен трансформация, жанжалдарды шешу саласында жұмыс істейтін жастар мен жастар ұйымдарының жаһандық желісі болып табылады. Оның негізін 1989 жылы Нидерландыда әлемнің түкпір-түкпірінен келген жастар құрған. Халықаралық ұйым ретінде ол әр түрлі елдерден 34 мүше ұйымды біріктіреді және бүкіл әлем бойынша оның жүздеген бөлімшелері бар [9]. Бұл ұйым жұмысының маңызды бағыттары жас ұрпақтың әлеуетін арттыру және құқықтары мен мүдделерін қорғау болып табылады. Сондай-ақ, ұйым аймақтық оқу семинарлары және жастардың бітімгершілік саласындағы рөлін насихаттау арқылы жас халықтың бітімгер ретіндегі әлеуетін нығайту үшін жұмыс істейді және Біріккен ұлттар ұйымы және Еуропалық одақ сияқты мекемелерден оң пікірлер мен қолдау алуға. Мысалы, 2018 жылы БҰҰ-ның «Жастар 2030» Стратегиясы қабылданды, онда жастардың ерекше мәртебесі мен рөлі атап көрсетілді. Құжатта БҰҰ-ның «... әр жас адамның құқықтары сақталады, жастар өздерінің барлық әлеуетін ашуға мүмкіндік алады және олардың қабілеттері, заңды тұлғасы және өзгерістердің бастаушысы ретіндегі оң

үлесі расталады», – деп, осы мақсатқа ұмтылатыны анық көрсетілген [10, 5 б.].

Жастар мемлекеттің болашағы екені сөзсіз және олар қақтығыстардың алдын алу ісіне ықпалын тигізіп және дел мен ұлттың одан әрі дамуына әсер етеді. Бұл үшін елімізде жастардың саяси мәдениеті мен сауаттылығын қалыптастыруға қажетті жағдай жасауымыз қажет. Сондай-ақ, әлем мен демократияның толыққанды жаршысы ретінде жастардың мемлекеттен қолдау тапқаны маңызды. Олардың әлеуеті, санасы мен күші дұрыс шешім қабылдау және мемлекетте тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін дұрыс арнада дамуы тиіс. Бұл өз кезегінде келесі нақты мәселелерді шешуді талап етеді:

- Өзара мәлімет алмасу және өзара оқыту:

Өз құрдастарымен бейресми қарым-қатынас жасау, өзара білім алмасу – өзін-өзі дамытуға қосқан негізгі үлестердің бірі. Жастар, әсіресе жасөспірімдер көп уақытын достарымен өткізеді және көптеген жағдайларда ата-аналарына немесе мұғалімдеріне қарағанда бір-бірін көбірек тыңдайды. Сонымен қатар, олар жаңа идеялар ойлап табуға икемді және жаңалыққа құмар. Олар бойындағы белгілі бір кедергілерін жеңу үшін өзге жастармен жақсы байланыс пен қарым-қатынас орната алады. Табысқа жетудің кілті – жастарға мүмкіндік, бастама, кеңістік, уақыт пен сенім беру.

- Жастар саясатын насихаттау:

Қақтығыстардың өзгеруі немесе трансформациясы мәселелерін зерттеуде, жастар тарихтағы өзге жас буын әрекетінің сәтті жетістіктерінен сабақ алуы керек. Мысалы, Біріккен ұлттар ұйымы Қауіпсіздік кеңесінің 2000 жылғы 31 қазандағы № 1325 қарарының қабылдануы әйелдердің бейбітшілікті қолдаудағы бітімгершілік рөлін растауы жастардың жетістігі болып табылады. Қарарды әзірлеу және қабылдау секілді жұмыстар жастардың хабардарлығын арттыруға және бейбітшілік орнатуда олардың жігерін тарту ісіне тиімді ықпал етеді [11, 8 б.].

- Әр түрлі буын өкілдері арасындағы стратегияны әзірлеу және іске асыру:

Қақтығыстарды шешу процестері

және олармен байланысты шешімдер әртүрлі ұрпақтардың қатысуы мен олардың мүдделерін ескере отырып қабылдануы керек. Қоғамда әр ұрпақтың мүмкіндігі, рөлі мен қажеттіліктері әртүрлі, сондықтан әлеуметтік-саяси, мәдени, экономикалық шешімдер оларға әр түрлі әсер етеді. Осыған байланысты аға буын мен жастар арасындағы әріптестік қатынастарды дамыту қажет.

- Ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қолдану:

Бұл технологиялар жастар үшін жақсы әсер қалдырады әрі олар ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қолдануды оңай үйренеді. Бұл мүмкіндікті тәртіп пен бейбітшілікті сақтау жөніндегі жұмысты қолдау және жақсарту үшін де қолдануға болады.

- Коммуникациялық желілер және өздік ұйымдасу:

Жастар қарым-қатынас жасау, өзара қолдау т.б. үшін өздерінің ішкі желілерін және өз мүдделерін қорғау және ұсыну, ресурстармен, ноу-хаумен және жаңа идеялармен алмасу мақсатында ортақ платформалар жасай алады.

Қорытынды

2013 жылы халықаралық еріктілер күніне орай жолдаған жолдауында БҰҰ Бас хатшысы Пан Ги Мун бітімгершілік ісіндегі жастардың рөлін жоғары бағалап, саяси мәдениетінің дамуына назар аудару қажеттілігін атап өтіп қана қоймай, жас буынды өзгерістердің жаршысы деп атады: «еріктілер қызметі аясында, жастардың жаһандық өзгеру процесінің белсенді қатысушылары болу үшін біз оларға алдағы уақыттарда да түрлі және толыққанды мүмкіндіктер ұсынатынымызды тағы да ашық түрде жеткізгім келеді» [12].

Осылайша, тосқауылдарды жою, бүкіл әлемдегі жас ұрпақтың сенімі мен түсінігін нығайту, бейбітшілік пен келісімді қалыптастыру және жанжалдардың алдын алу т.б. мәселелері мемлекеттердің түбегейлі стратегияларына айналуы тиіс. Сондай-ақ, азаматтық қоғамның белсенді қатысушысы ретіндегі жастардың саяси мәдениеті мен санасы сияқты мәселелер бойынша

жастар саясаты саласындағы құқықтық негіздерді жетілдіруге және халықтың саяси сауаттылығына ерекше көңіл бөлу қажет. Жастардың азаматтық қоғам мен мемлекетті дамытуға белсенді қатысуы үшін мүмкіндіктер мен кеңістік беру жастарға болашақтың көшбасшысы болуға көмектеседі. Бұл жастарға өздерін жақсы өзгерістердің қуатты көшбасшысы ретінде тануға мүмкіндік береді [13, 17-18 бб.].

Қақтығыстарды зорлық-зомбылықсыз реттеу мәселелерінде жастардың білімін арттыру және мультимәдениеттілікке тәрбиелеу, саяси сауаттылық пен жастардың әлеуметтік-саяси маңыздылығын дамыту – барлығы дау-жанжалсыз еркін қоғамның дамуына ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1 UNDP Youth Strategy 2014-2017: Empowered Youth, Sustainable Future [Электронный ресурс]. URL: <https://www.undp.org/publications/undp-youth-strategy-2014-2017-empowered-youth-sustainable-future> (дата обращения: 27.04.2021)

2 Закон Республики Казахстан. О ГОСУДАРСТВЕННОЙ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКЕ [Электронный ресурс]. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31661446 (дата обращения: 07.08.2021)

3 Inglehart R., Wayne B. Modernization, Cultural Change and the Persistence of Traditional Values // *American Sociological Review*. - 2000. - №65. - P. 19-51.

4 Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура: политические установки и демократия в пяти странах // *Гражданское общество в России* [Электронный ресурс]. URL: http://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond_Verba.pdf (дата обращения: 28.06.2021)

5 Elazar D. Globalisation meets the world's political culture // *Jerusalem Center for Public Affairs* [Электронный ресурс]. URL: <https://www.jcpa.org/dje/articles3/polcult.htm> (дата обращения: 28.06.2021)

6 Elazar D. J., Mollov M. B. Introduction: Elections 1999 - The Interplay between Character, Political Culture and Centristism // *Israel Affairs*. - 2000. - Vol.7. - № 2/3. - P. 1-17.

7 Siobhan McEvoy-Levy. Youth as Social and Political Agents: Issues in Post-Settlement Peace Building // *Kroc Institute Occasional Paper*

[Электронный ресурс]. URL: https://www.academia.edu/3257555/Youth_as_Social_and_Political_Agents_Issues_in_Post_Settlement_Peace_Building (дата обращения: 28.06.2021)

8 Ohana Y., Lyamouri-Bajja N., Genneby N., Markosyan R., Abukatta O. Council of Europe// Youth Transforming Conflict [Электронный ресурс]. URL: https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261899/T-Kit12_EN.pdf/9791dece-4a27-45e5-b2f1-b7443cb2125b (дата обращения: 29.06.2021)

9 UNOY. Peacebuilders and Fundación Culture de Paz Youth Advocacy Initiatives during 2005 and 2006 [Электронный ресурс]. URL: <https://unoy.org/network/> (дата обращения: 29.06.2021)

10 Youth 2030: The United Nations Youth Strategy [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youthpolicy.org/library/documents/youth2030-the-united-nations-youth-strategy/> (дата обращения: 21.06.2021)

11 Resolution No. 1325 of the UN Security Council [Электронный ресурс]. URL: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1325> (дата обращения: 06.06.2021)

12 Пан Ги Мун. Послание по случаю Международного дня добровольцев Генерального секретаря ООН [Электронный ресурс]. URL: <https://www.un.org/ru/sg/messages/2013/volunteerday.shtml> (дата обращения: 22.04.2021)

13 UNDP Youth Strategy 2014-2017: Empowered Youth, Sustainable Future [Электронный ресурс]. URL: <https://www.undp.org/publications/undp-youth-strategy-2014-2017-empowered-youth-sustainable-future> (дата обращения: 27.04.2021)

Transliteration

1 UNDP Youth Strategy 2014-2017: Empowered Youth, Sustainable Future [Jelektronnyj resurs]. URL: <https://www.undp.org/publications/undp-youth-strategy-2014-2017-empowered-youth-sustainable-future> (date of access: 27.04.2021)

2 Zakon Respubliki Kazahstan. O gosudarstvennoj molodezhnoj politike [Law of the Republic of Kazakhstan. About the state youth policy]. [Jelektronnyj resurs]. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31661446 (date of access: 07.08.2021). (in Russ).

3 Inglehart R., Wayne B. Modernization, Cultural Change, and the Persistence of

Traditional Values // *American Sociological Review*. - 2000. - №65. - P. 19-51.

4 Almond G., Verba S. Grazhdanskaja kul'tura: politicheskie ustanovki i demokratija v pjati stranah /per. s angl. E. Gendelja [Civic culture: political attitudes and democracy in five countries]. Grazhdanskoe obshhestvo v Rossii [Jelektronnyj resurs]. URL: http://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond_Verba.pdf (date of access: 28.06.2021). (in Russ).

5 Elazar D. Globalisation meets the world's political culture//Jerusalem Center for Public Affairs [Jelektronnyj resurs]. URL: <https://www.jcpa.org/dje/articles3/polcult.htm> (date of access: 28.06.2021)

6 Elazar D. J., Mollov M. B. Introduction: Elections 1999 - The Interplay between Character, Political Culture and Centrism // *Israel Affairs*. - 2000. - Vol.7. - № 2/3. - P. 1-17.

7 Siobhan McEvoy-Levy. Youth as Social and Political Agents: Issues in Post-Settlement Peace Building// Kroc Institute Occasional Paper [Jelektronnyj resurs]. URL: https://www.academia.edu/3257555/Youth_as_Social_and_Political_Agents_Issues_in_Post_Settlement_Peace_Building (date of access: 28.06.2021)

8 Ohana Y., Lyamouri-Bajja N., Genneby N., Markosyan R., Abukatta O. Council of Europe // Youth Transforming Conflict [Jelektronnyj resurs]. URL: https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261899/T-Kit12_EN.pdf/9791dece-4a27-45e5-b2f1-b7443cb2125b (date of access: 29.06.2021)

9 UNOY. Peacebuilders and Fundación Culture de Paz Youth Advocacy Initiatives during 2005 and 2006 [Jelektronnyj resurs]. URL: <https://unoy.org/network/> (date of access: 29.06.2021)

10 Youth 2030: The United Nations Youth Strategy [Jelektronnyj resurs]. URL: <https://www.youthpolicy.org/library/documents/youth2030-the-united-nations-youth-strategy/> (date of access: 21.06.2021)

11 Resolution No. 1325 of the UN Security Council [Jelektronnyj resurs]. URL: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1325> (date of access: 06.06.2021)

12 Ban Ki-moon. Poslanie po sluchaju Mezhdunarodnogo dnja dobrovol'cev General'nogo sekretarja OON [Message on the occasion of the International Day of Volunteers of the UN Secretary-General] [Jelektronnyj resurs]. URL: <https://www.un.org/ru/sg/messages/2013/volunteerday.shtml> (date of

access: 22.04.2021). (in Russ).

13 UNDP Youth Strategy 2014-2017:
Empowered Youth, Sustainable Future
[Elektronnyj resurs]. URL: <https://www.undp.org/publications/undp-youth-strategy-2014-2017-empowered-youth-sustainable-future>
(date of access: 27.04.2021)

org/publications/undp-youth-strategy-2014-2017-empowered-youth-sustainable-future
(date of access: 27.04.2021)

АВТОРЛАР ЖАЙЛЫ АҚПАРАТТАР

Абдухалық Жания Рахманқызы

докторант, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Абдухалық Жания Рахманқызы

докторант, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Zhaniya Abdukhalyk

PhD student, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan